ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח

סימן ג

ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח

הפרדה בין קיום מצוה על ידי אחד וברכה על ידי אחר

בקובץ הלכתי פניני חנוכה (ירושלים תשס"ח, עמ' כב) מובא המעשה הבא: "כאשר שהה הגרי"ש אלישיב בבית החולים לפני שנים, לא הדליק שם, משום שאין אפשרות להדליק נרות חנוכה אלא רק על השלחן [ליד המיטה], ולדעתו לא יוצאים ידי חובה בהדלקה שלא בפתח החצר. ולכן יצא ידי חובתו בהדלקה שהדליקו עליו בביתו". ומובא שם, כי את נרות החנוכה בבית הגרי"ש אלישיב לא הדליקה הרבנית וגם לא אדם אחר מבני הבית, אלא אחד משכניו של הגרי"ש הדליק את הנרות בביתו [של השכן] ובירך על ההדלקה, ואז המשיך והדליק בבית הגרי"ש בלא שהפסיק ביניהם.

לעיל [סימן ב] עסקנו בנדון זה - האם על חולה המרותק למיטתו לקיים את מצות הדלקת הנרות **בעצמו** סמוך למיטתו, מדין "**מצוה בו יותר מבשלוחו**". או שעליו להעדיף את דין "**הידור מצוה**" ולמנות שליח שידליק בפתח הסמוך לרשות הרבים, כדי לפרסם יותר את הנס, ולקיים בכך את המצוה בצורה מהודרת יותר. ומתבאר איפוא, כי לדעת הגרי"ש אלישיב, עדיף לקיים את המצוה בהידור על ידי שליח.

אכן, ממעשה זה יש לברר הלכה נוספת: כאשר מצוה מתקיימת על ידי שליחות, כבנדון דידן הדלקת נרות חנוכה - מי מברך את הברכה על קיום המצוה, המשלח [החולה שמבקש שידליקו את הנרות בביתו כדי שיקיים את מצות נר איש וביתו] או השליח [שמדליק את הנרות]. ומתבאר כי הגרי"ש אלישיב לא בירך בעצמו, וסמך על ברכתו של השליח.

ואמנם זו שאלה כללית: כל מצוה המתקיימת על ידי שליחות, והדוגמאות לכך רבות: ברית מילה, בדיקת חמץ, הדלקת נרות שבת ועוד - מי מברך את הברכה על קיום המצוה, השליח או המשלח. או במילים אחרות, האם ניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד [השליח], וברכה על ידי אחר [המשלח].

א.

בספר קיצור שלחן ערוך עם ביאור שערים המצוויינים בהלכה (סימן קלט אות טז) הביא את דברי שו"ת לב חיים (סימן קמו) וז"ל: "מי שהוא חולה ושוכב במיטתו, שאינו יכול לקום ממיטתו לילך לפתח ביתו להדליק, לא יושיטו לו המנורה שידליקה ואחר כך יוליכוה למקומה, אלא ידליק אחר על מקומה הראוי". ברם לא נתבאר עדיין, **מי מברך** בהדלקת נרות חנוכה על ידי שליח.

והדברים מפורשים בבן איש חי (פרשת וישב הלכות חנוכה אות ו) "צריך להדליקה במקום הנחתה, ואפילו אם בעל הבית חולה ושוכב על מיטתו אין מביאין לו נרות חנוכה להדליקם אצל מיטתו ויניחו אחר כך במקומם, אלא יעשה שליח להדלקה במקום הנחתה **ויכול החולה לברך, והשליח ידליק בחדר ההוא בפניו** תיכף ומיד, וכאשר העליתי בסייעתא דשמיא בספרי הקדוש רב פעלים".

בשו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סימן יד) דן הבן איש חי בענין: "בעל הבית עם הארץ שאינו יודע לעשות עירובי תבשילין ולומר את הנוסח בהדין עירובא, איך יעשה. או אשה אלמנה ובניה קטנים עדיין, איך יעשו. אם אפשר על ידי שליח גם לענין הברכה, אי מצי השליח לברך, או הבעל הבית יברך". והביא הרב פעלים כי "מפורש יוצא בתשובת

ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח

חיים שאל להגאון חיד"א ז"ל (ח"א סי' עד אות נד) שכתב וז"ל ומנהג עיר קדשנו ירושלים תוב"ב לשלוח הב"ד זוגא דרבנן יסובבו ויעשו עירובי תבשילין לאלמנות ולכל מי שלא ידע ולקחו מאתם בכל בית פת ותבשיל וכה יאמרו בדין עירובא יהא שרי לבעל הבית הזה ולכל ביתו לאפויי ולבשולי וכו' וזהו בתורת שליחות, עכ"ל. ועל כן ככה יעשו עמי ארצות ונשים אלמנות שיבוא אדם אחד ויקח הפת והתבשיל מידם וככה יאמר בעדם".

ומוסיף הרב פעלים: "ולענין הברכה הנה נשאלתי מקדמת דנא בענין נרות חנוכה אם יכול בעל הבית לברך ואחר ידליק הנרות על סמך ברכתו, והבאתי דברי הכנסת הגדולה (סי' תקפה בהגהב"י) בשם רבו מהרימ"ט **דהקובע מזוזה לחבירו** או **מל בנו של חבירו** או **עשה מעקה** לחבירו **מחוייב העושה לברך ולא בעל דבר**, עי"ש. והבאתי דברי הרב חקרי לב (י"ד ח"ב סימן ט) שהביא דבריו הנזכרים. גם הבאתי דברי הרב מחנה אפרים בהלכות שלוחין ושותפין (סימן יא; יובא להלן **אות ה**) והעליתי דבכל דבר דבעי שליחות **מצי בעל דבר לברך ואחר יעשה**... והיכא דבעל הבית חולה ואינו יכול לקום להדליק ועושה שליח להדליק, דמצי בעל הבית לברך והשליח ידליק, וכמ"ש כל זה בס"ד בתשובה אחרת". ולאור זאת מסקנתו לענין ברכה על מצות עירוב תבשילין שמתקיימת על ידי שליח: "ולענין הלכה בנדון דידן, נראה להורות דמצי בעל הבית לברך, והשליח יאמר נוסח בדין עירובא וכו' ואין בזה פקפוק".

הרי לנו דעת הבן איש חי, שניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד [השליח], וברכה על ידי אחר [המשלח], ובקיום מצוה על ידי שליחות, **המשלח** [בעל הבית] **הוא המברך את הברכה**. ודין זה אמור בכל המצוות, כמבואר בדבריו לענין מזוזה, ברית מילה, עשיית מעקה, עירוב תבשילין והדלקת נר חנוכה, ומסתבר שהוא הדין לכל המצוות.

ב.

אולם מאידך, לדעת המג"א והמשנה ברורה, לא ניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד, וברכה על ידי אחר.

כתב השו"ע בהלכות חנוכה (סי' תרעט סע' א) וז"ל: "בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואחר כך נר שבת". וכתב המג"א (ס"ק א) "ונ"ל דבאשה המדלקת [נרות שבת] כיון שהמנהג שמקבלת שבת בהדלקתה, כמ"ש בסי' רס"ג ס"י, אם כן לא תדליק שוב של חנוכה אלא **תאמר לאחר להדליק**, עמ"ש סוף סימן תרע"ו". בדברי המג"א לא נתפרש מי מברך על ההדלקה - השליח או האשה. אולם במחצית השקל (שם) ביאר שכוונת המג"א במה שסיים "עמ"ש סוף סימן תרע"ו" כוונתו למה שהביא שם את דברי הב"ח "אדם שהדליק יכול להדליק לאשה **ולברך**, וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר אין לברך, כיון שהמצוה מוטלת על גוף האדם, ועיין סימן ח' מש"כ בשם הגהות מיימוניות **דמשמע שאחר יכול לברך והיא תדליק**, ועי' מש"כ בסימן תל"ב".

ומתבאר בזה כי איש המדליק נר חנוכה בשליחות אשה שקיבלה כבר שבת ואינה יכולה להדליק, **מברך השליח** על ההדלקה **ולא האשה**. וכמו שגם פסק המשנה ברורה (ס"ק א) "אשה המדלקת, כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת השבת בהדלקתה, אם כן לא תדליק שוב של חנוכה, אלא **תאמר לאחֵר להדליק והוא יברך** אשר קדשנו במצוותיו להדליק **בשבילה**".

עוד כתב השו"ע בהלכות בדיקת חמץ (או"ח סימן תלב סע' ב) וז"ל: "בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים, ואם בעל הבית רוצה יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש איש במקומו על סמך ברכה שבירך בעל הבית". ובמשנה ברורה (ס"ק י) הביא את דברי האחרונים (מג"א ס"ק ט, חק יעקב, נהר שלום ומקור חיים ועוד) שכל זה אם גם בעל הבית בודק בעצמו, אבל "אם הבעל הבית אינו בודק כלל ורק מצווה לאחר לבדוק, **אותו אחר מברך**, דהוי כשלוחו גם לענין הברכה".

ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח

מפורש איפוא בדעת המג"א והמשנה ברורה, שלא ניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד [השליח], וברכה על ידי אחר [המשלח], ובקיום מצוה על ידי שליחות - **השליח** שמקיים את המצוה הוא גם **המברך את הברכה**.

ויוצא מכך, שנחלקו הפוסקים מי מברך על מצוה המתקיימת על ידי שליח. לדעת הבן איש חי, ניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד וברכה על ידי אחר, ולכן **המשלח** [בעל הבית] **הוא המברך את הברכה**. אולם לדעת המג"א והמשנה ברורה לא ניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד, וברכה על ידי אחר, ולכן **השליח** שמקיים את המצוה הוא גם **המברך את הברכה**. ולפי זה, גם לענין הדלקת נרות חנוכה, לדעת המג"א והמשנה ברורה לא ניתן להפריד בין קיום מצוה לברכה, **והשליח** שמדליק את הנרות **הוא המברך.**

ג.

המשנה ברורה (סי' רסג ס"ק כא) הביא את דברי המג"א (ס"ק יא) בשם מהר"ש, וז"ל: "יש אומרים כשיש חופה בערב שבת ומאחרין בה עד אחר השקיעה, והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה, מפני שחוששת פן תצטרך לעשות עוד איזה דבר האסור בשבת. על כן [א] תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה ואחר כך בחשיכה תפרוס ידיה על הנרות ותברך. [ב] או כשהוא עדיין בין השמשות אחר החופה **תאמר לאינו יהודי להדליק** [את הנרות], דלא גזרו על השבות בין השמשות לצורך מצוה, וכנ"ל בסימן רס"ח, **והיא תברך**".

וכתב המשנה ברורה שהאחרונים תמהו על העצה הראשונה "דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת, ובפרט דעתה הוא זמן איסור להדליק נרות, ואיך תאמר "וצוונו" להדליק. ועל אידך תקנה דתאמר לאינו יהודי להדליק והיא תברך, גם כן קשה הא אין שליחות לעכו"ם, ואם כן היא אינה מדלקת, ואיך תברך". והוסיף המשנה ברורה: "ואפילו **ישראל המצוה לחברו להדליק,** גם כן דעת הדרך החיים **דהמצוה לא יברך רק המדליק**, כל שכן בזה, דהאשה לא תברך גם כן". דברים דומים כתב רבי שלומה קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (סימן קי) "מה שכתב שאחֵר ידליק והיא תברך אחר כך, זה מנהג בורות, **דכל מצוה הנעשה על ידי שליח ראוי לברך השליח**".

הנה כי כן, גם בהלכה זו של הדלקת נרות שבת על ידי שליח, מפורש בדברי הגרש"ק ודרך החיים המובא במשנה ברורה, שאין להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד, וברכה על ידי אחר, ולכן **השליח** שמקיים את המצוה הוא גם **המברך את הברכה**.

ד.

אמנם בשו"ע הרב (סי' רס"ג סעיף יא) כתב: "אם דעתה לבוא מהחופה בבין השמשות, אין לה לסמוך על זה שלא להדליק קודם לכתה ושתצוה לנכרי להדליק כשתבוא בבין השמשות ושתברך היא על ידי פרישת ידיה מיד אחר הדלקת הנכרי שלא תהנה לאורן עד אחר ברכתה, לפי שהאיך תברך וצוונו להדליק והן דולקות כבר מקודם לכן או על ידי הנכרי. ומכל מקום **בדיעבד** ששכחה ולא הדליקה קודם בין השמשות ונזכרה בבין השמשות, **יש להתיר לה לצוות לנכרי להדליק ושתברך היא קודם שתהנה לאורן**".

ובסוגריים הוסיף הגר"ז: "דכיון שעיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד, אלא **ההנאה והתשמיש לאורה** היא עיקר המצוה, אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו ולכן מברכים עליה, וזו ששכחה ולא בירכה בתחילת המצוה יכולה לברך קודם עיקר המצוה דהיינו קודם שתהנה לאורן". וביאר את הדברים בהרחבה בקונטרס אחרון (ס"ק ג) וז"ל: "אבל הכא אין ההדלקה גמר המצוה אלא ההנאה לאורה, כמבואר במרדכי בהג"ה, דמהאי טעמא לא היה

ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח

רבנו משולם רוצה לברך עליה והשיב עליו ר"י דשאני הכא שרואין בה מיד להשתמש עי"ש. אם כן אף לדידן דמברכים אינו אלא משום שנהנה בה מיד, והנאה זו היא לישראל ולכן יכול לברך, דלא גרע משיירי מצוות דיכול לברך עליהן, כגון נענוע הלולב אע"פ שכבר קיים עיקר המצוה בלא ברכה, ואף החולקין שם מודו הכא דזהו עיקר המצוה... ואף שהנכרי הדליק יכול לברך להדליק, **והכוונה שיהא נר דלוק**. אי נמי שצונו להדליק אם אינו דלוק כדי ליהנות ועכשיו שהוא דלוק אנו נהנים גם כן, והנאה זו היא עיקר ציוויו".

ומבואר בדבריו, שאף שלכתחילה אין להסתמך על הדלקת נרות בשליחות על ידי אינו יהודי, אך בדיעבד כאשר אשה שכחה ולא הדליקה נרות, ניתן לבקש **מגוי שידליק** את הנרות **והיא תברך.** כיון שהברכה היא **ההנאה מנרות השבת והתשמיש לאורם**, הרי שניתן לברך על ההנאה גם לאחר מעשה ההדלקה מכיון שגם כשהנר כבר דלוק עדיין יש ממנו ההנאה. ואם כן הברכה היא על אותה הנאה, ולכן רשאי לברך גם לאחר הדלקת הנרות, כל עוד הם דולקים ונהנים לאורם.

נמצאנו למדים, כי לפי השו"ע הרב - **הכלל** הוא, שאין להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד וברכה על ידי אחר, ולכן **השליח** שמקיים את המצוה הוא גם **המברך את הברכה.** אבל יש **יוצאים מהכלל**, והיינו המצוות שהברכה היא לא על **מעשה המצוה בלבד**, אלא על **דבר המתמשך**, וכגון ברכה על הדלקת נרות שבת, שבזה ניתן להפריד בין הברכה לבין מעשה המצוה, הברכה היא גם על ההנאה שנהנה לאחר שכבר הודלק הנר.

יחד עם זאת צריך להדגיש כי דברי השו"ע הרב שבדברים מסויימים שייך להפריד בין הברכה למעשה המצוה - נאמרו רק על מצב של "**דיעבד**".

ה.

המחנה אפרים (הלכות שלוחין ושותפין סימן יא) נשאל אודות "מי שרוצה לעשות מעקה על ידי פועל עכו"ם, אם יכול הישראל בעל הבית לברך עליו". בתשובתו הכריע המחנה אפרים שרשאי לברך, וזאת למרות "שהעובד כוכבים עשהו, ואין שליחות לעובד כוכבים". משום שכלל זה נאמר רק "במידי דבעי שליחות, כגון תרומה וכיוצא בזה. אבל במידי דלא בעי שליחות ובלאו הכי יכול חברו לעשותו ומה שעשה עשוי, כגון נדון דידן, דאי תיקן מעקה של חברו שלא מדעתו הרי זה שפיר, כי נמי עשהו גוי חשיב כאלו עשהו ישראל. וכיוצא לזה כתב הרשב"א ז"ל דטבילת כלים, כיון דאי הטבילו ישראל שלא מדעתו מה שעשה עשוי, טבילת גוי נמי מהני".

כלומר, לדעת המחנה אפרים יש לחלק בין שתי סוגי מצוות: מצות שקיומן הוא מדין "שליחות", כדוגמת הפרשת תרומה - שבהן עכו"ם אינו יכול לעשותן עבור ישראל מכיון שאין שליחות לעכו"ם, ובין מצוות שקיומן אינו נצרך לדין "שליחות", כעשיית מעקה וטבילת כלים, שהעיקר הוא **המציאות** שהכלי טבול והמעקה בנוי, ואין צורך לדין "שליחות" - שבהן רשאי ישראל לברך על עשייתן גם כשנעשו על ידי גוי [ומסתבר שגם אם יהודי אחר יטבול עבורו כלי או יבנה לו מעקה, יוכל הבעלים לברך].

למעשה, חזר בו המחנה אפרים, וכתב כי סברא זו היא רק לענין הכלי שנחשב טבול ואין צורך לטובלו בשנית, והמעקה נחשב בנוי ואין צורך לחזור ולעשות מעקה, אולם לענין **הברכה** עדיין אין זה נחשב כאילו **ישראל** קיים את המצוה - ולכן לא יוכל ישראל לברך על קיום מצוה שנעשית על ידי גוי. וז"ל: "איברא דהאי טעמא לחודיה לא סגי אלא לומר שיועיל טבילת כלים על ידי גוי כיון דלא בעינן שליחות, וכמו שכתב הרשב"א ז"ל. אבל לא שיהא חשיב מה שעשה הגוי כאלו עשהו הוא בעצמו כדי שיברך עליו. דהא אפילו אם עשהו חברו לא חשיב כאלו עשהו הוא בעצמו

ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח

כדי שיתחייב הוא לברך עליו, כמו שכתב הרב בכנסת הגדולה (או"ח סימן תקפ"ה) משם רבותיו ז"ל דעשיית מעקה וכיוצא דלא בעינן שליחות אין בעל הבית מברך עליו אלא האומן המתקן אותו מברך, דכיון דלא בעינן שליחות בכהאי גוונא אינו חשיב עושה המצוה אלא המתקן אותו, ודלא כבפרי חדש (יו"ד סימן ק"כ ס"ק מ) שכתב דאם הטביל על ידי גוי שיברך עליו".

אולם סברת המחנה אפרים שבמצוות שקיומן אינו נצרך לדין "שליחות" והעיקר הוא **המציאות** שהמצוה נעשתה, רשאי ישראל לברך על עשייתן גם כשנעשו על ידי גוי, הובאה בשו"ת דברי יציב (ח"א סימן קכ אות ג) לתרץ את קושיית האחרונים על המג"א בדין הדלקת נרות שבת על ידי גוי בין השמשות, כיצד יתכן שהאשה מברכת על הדלקת הנר על ידי גוי "הא אין שליחות לעכו"ם, ואם כן אינה מדלקת, ואיך תברך". וכתב הדברי יציב: "יש לומר **דכיון שעיקר המצוה בשביל הסעודה**, וגם למסקנת דברי המרדכי לא נגמר המצוה עד שתהנה על כל פנים, וברמ"א (סעיף ה) דכדי שיהיה עובר לעשייתן לא יהנה ממנו עד לאחר הברכה עיי"ש. משמע שאין קיום המצוה עד שעת הנאה, ודו"ק. ולכן גם על ידי עכו"ם, אף שאין מעשה ההדלקה מתייחס אליה, שפיר מברכת כשנהנית מן האורה, וכעין מש"כ המחנה אפרים בהלכות שלוחין לגבי עשיית מעקה על ידי אומן עכו"ם, שכיון שמה שעשה עשוי לא בעי שליחות עיי"ש".

וכן מתבאר בדברי שו"ת להורות נתן (ח"ז חלק אבן העזר סימן קב אות יא) וז"ל: "נראה דעת המהר"ש שבמג"א, דבהדלקת הנרות אין צורך לדין שליחות, **דעיקר המצוה היא שיהא נר דלוק בביתו**, וזהו מצות וקראת לשבת עונג, ואף שלא הדליקו בעצמו, שפיר קיים המצוה. וסבירא ליה כהפרי חדש שאם טובל כלי על ידי עכו"ם שפיר מברך, כיון דעכ"פ הכלי שלו טבול, והעכו"ם עשה את המעשה על ידי ציווין, וסבירא ליה דאף כשטובל על ידי קוף בציווי הגברא, גם כן מברך על הטבילה, וכן כתב המחנה אפרים לענין עשיית מעקה, וכנ"ל".

ובעצם, דברי האחרונים הנ"ל [מחנה אפרים דברי יציב ולהורות נתן] שישראל מברך על הדלקת נר שבת על ידי שליח גוי, כי הברכה היא על **הנר הדלוק** ולא על **מעשה ההדלקה**, הם כדברי השו"ע הרב, שבמצוות שהברכה היא לא על **מעשה המצוה בלבד**, אלא על **דבר המתמשך**, כהדלקת נרות שבת, ניתן להפריד בין הברכה לבין מעשה המצוה, כי הברכה היא גם על ההנאה שנהנה לאחר שכבר הודלק הנר.

* * *

ו.

לאור האמור נשוב לדון בהדלקת נרות חנוכה על ידי שליח - מי מברך: בעל הבית המצווה את השליח שידליק עבורו את הנרות, או השליח המדליק את הנרות.

בשאלה זו דן גם הגרצ"פ פרנק בספרו מקראי קודש (חנוכה סימן כג), ותחילה מביא הגרצ"פ לענין ברכה **כאשר השליח עומד בסמוך לבעל הבית** [דבר השכיח אצל חולה הרתוק למיטתו, המצווה את שלוחו להדליק בסמוך לחלון הפונה לרשות הרבים] את דברי השלטי גיבורים על המרדכי (פרק במה מדליקין) שכתב: "אדם שהדליק נר חנוכה, יכול להדליק לאשה ולברך, כגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר נראה למהר"ח שאין לברך". ובמג"א (סימן תרעו ס"ק ד) הביא כן בשם הב"ח, וז"ל: "כתב הב"ח, מצאתי כתוב אדם שהדליק יכול להדליק לאשה ולברך, וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר אין לברך, כיון שהמצוה מוטלת על גוף האדם".

ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח

וכתב על כך הגרצ"פ: "לכאורה משמע מדברי מהר"ח, שדין ברכת המצוות, כדין **מצוות התלויות בגוף** [כהנחת תפילין וישיבת סוכה] שלא שייך בזה שליחות. ולכן אם הוא כבר יצא ידי חובת המצוה, אינו יכול לברך בשביל חברו בתורת שליחות, אלא אם כן **חברו עומד אצלו בשעת הברכה**, דאז הוי כאילו חבירו מברך בעצמו, **ומתורת שומע כעונה**".

ולענין ברכה על הדלקת נרות חנוכה **כאשר השליח אינו נמצא בסמוך לבעל הבית**, כתב הגרצ"פ בהמשך דבריו שם: "לפי המבואר שהברכה היא מצוותו של השליח ולא של המשלח, יש לעיין אם בעל הבית יכול לברך כששלוחו מדליק. והנה מסיום דברי המג"א הנ"ל (סימן תרעו ס"ק ד) משמע **שיכול לברך**, שכתב שם: ועיין סימן ח מ"ש בשם הגהות מיימוניות, **דמשמע דאחר יכול לברך והיא תדליק**". אלא שמצד שני, הביא המקראי קודש את דברי המהרש"ל (ים של שלמה על מסכת חולין, סימן ד) שכתב לענין בדיקת חמץ, שאם בעל הבית אינו בודק כלל, אינו יכול לברך".

במילים אחרות, הגרצ"פ פרנק, מדמה את השאלה בדין ברכה על **הדלקת נרות חנוכה** על ידי שליח, לדין **הכללי** של ברכה על מצוות שמקיימן על ידי שליח [כדוגמת **בדיקת חמץ**]. ומאחר ומצאנו שבבדיקת חמץ השליח מברך ולא בעל הבית, כן הדין בהדלקת נרות חנוכה. וכמו שנתבאר לעיל [**אות ב**] בדעת המג"א והמשנה ברורה שלא ניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד, וברכה על ידי אחר, ולכן **שליח** המדליק נרות חנוכה הוא גם **המברך את הברכה**.

ז.

אולם על **השוואה** זו כתב הגרצ"פ פרנק: "ויש לחלק בין ברכות חנוכה לבדיקת חמץ", ובדבריו לא נתפרש מהו החילוק.

ובהערות הגר"י כהן על המקראי קודש, ביאר את כוונת הגרצ"פ על פי דברי המור וקציעה (או"ח סימן תערב) שאין ברכת להדליק נר חנוכה כשאר ברכת המצוות, מפני שהיא "אינה רק ברכה על המצוה, אלא **שהיא חלק מגוף המצוה משום שעיקרה לפרסומי ניסא**, ואינו יוצא ידי חובה אלא במוכח בהדלקתו שהיא לצורכו אלא לשם חנוכה, והפרסומי ניסא מוכח מתוכה. ועל פי דברי המור וקציעה הנ"ל דברכת להדליק היא **חלק מעצם מצות ההדלקה**, יש לומר דבברכתו להדליק נר חנוכה שעושה הבעל הבית הוי **כאילו התחיל את ההדלקה**, ובכהאי גוונא שהתחיל בעל הבית במצוה, גם לענין בדיקת חמץ מודים הכל שיכול לברך".

ומתבאר בדבריו שיש לחלק בין קיום מצות הדלקת נר חנוכה על ידי שליח, לקיום מצוות אחרות על ידי שליח. ובשל כך יתכן שגם לדעת המג"א והמשנה ברורה שבדרך כלל לא ניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד וברכה על ידי אחר, בנר חנוכה הדין שונה, ושפיר יוכל המשלח לברך למרות שהוא אינו מדליק את הנרות אלא שלוחו. והיינו משום שברכת "להדליק נר חנוכה" שונה משאר ברכת המצוות, משום שאינה רק "ברכת המצוות גרידא", כלומר אין זו רק ברכה על מעשה מצוה - שהברכה היא דבר אחד והמצוה היא דבר אחר, אלא בברכה עצמה כבר יש משום פרסום נס ו"הודאה".

ומאחר ובעצם הברכה כבר מתקיים פרסום הנס, הרי שלמרות שלדעת המג"א והמשנה ברורה, בכל המצוות מי שעושה את המצוה הוא המברך, זהו בגלל שהברכה היא **רק** על המצוה, ולכן לא ניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד, וברכה על ידי אחר. אך בהדלקת נר חנוכה, גם לדעתם אולי יהיה ניתן להפריד בין הברכה והמצוה, כי כאשר **בעל הבית** מברך על הדלקת הנרות, אמנם הוא אינו עושה את מעשה המצוה אלא השליח, אולם הרי בברכתו הוא מפרסם את הנס, ולמעשה **מתחיל** במצות ההדלקה, ושפיר יהיה רשאי לברך.

ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח

סברא זו גם מבוארת בדבריו של הרב יצחק זילברשטיין, רבה של רמת אלחנן, בספרו תורה היולדת (פרק נד סע' ד) בדינה של יולדת שאינה יכולה לרדת ממיטתה - היכן תדליק את הנרות: סמוך למיטתה, ואז אמנם תקיים את המצוה **בעצמה** כדין "מצוה בו יותר מבשלוחו". או שעדיף שתמנה שליח שידליק בפתח הסמוך לרשות הרבים, כדי לפרסם יותר את הנס, ולקיים בכך את המצוה בצורה מהודרת יותר. ופסק הרב זילברשטיין: "לא יביאו לה את הנרות להדליק ולהניחם אחר כך במקום אחר, אלא תבקש משליח שידליק עבורה במקום הראוי".

ולענין הברכה כתב שם בהערה: "וכשממנה שליח **יברך השליח לפני שידליק**. אמנם הבן איש חי (הנ"ל) כתב **שהמשלח יכול לברך.** וצ"ע מאי שנא מכל התורה כולה דקיימא לן דמי שעושה המצוה הוא המברך, כמ"ש המשנה ברורה בסימן רס"ג ס"ק כ"א [הובא לעיל **אות ג**] ובסימן תל"ב [הובא לעיל **אות ב**]. ואולי **ברכת נר חנוכה היא גם לפרסום הנס, ולא רק ברכת המצוות גרידא**. וכעין זה יש שתירצו על מה שמברכים על נר בית הכנסת, אף שאינו אלא מנהג, ולדעת המחבר אין מברכים על מנהג, כמו שאין מברכים על הלל בראש חודש. אלא **שברכת הדלקת הנר אינה ברכת המצוות גרידא**, אלא **גם פרסום הנס ו"הודאה"**, ואינו רק מנהג, **ומשום הכי יכול המשלח לברך**". והיינו כמבואר בדברי הגרצ"פ פרנק והגר"י כהן, שרק בנר חנוכה מודים המג"א והמשנה ברורה לדעתו של הבן איש חי, שניתן להפריד בין הברכה והמצוה, כי כאשר **בעל הבית** מברך על הדלקת הנרות ומפרסם בזה את הנס הוא למעשה **מתחיל** במצות ההדלקה, ושפיר יהיה רשאי לברך.

ח.

ונראה לבאר בדרך אחרת, מדוע יתכן שגם לדעת המג"א והמשנה ברורה שבדרך כלל לא ניתן להפריד בין קיום מצוה על ידי אחד וברכה על ידי אחר, בנר חנוכה הדין שונה, ושפיר יוכל המשלח לברך למרות שהוא אינו מדליק את הנרות אלא שלוחו.

ונקדים מהמבואר להלן [**סימן י**] שגדר חיוב הדלקת נר חנוכה אינו חיוב **מעשה** על **הגברא**, אלא חיוב **על הבית** - שכל אחד צריך **שיהיה נר חנוכה דולק בביתו** [וכדוגמת חיוב מזוזה שהוא חיוב על הבית שתהיה בו מזוזה]. והבאנו את דברי הפני יהושע (שבת כא, ב ד"ה בגמרא) שדייק מלשון הגמרא "תנו רבנן מצות חנוכה נר איש **וביתו**", שייתור הלשון "וביתו" מורה על גדר חיוב נר חנוכה שהוא דין על הבית, וכן משמעות לשון הרמב"ם (הלכות חנוכה פרק ד הלכה א) "כמה נרות הוא מדליק בחנוכה, מצותה [ללא ההידור] **שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד**" - והיינו שגדר מצות הדלקת נר חנוכה הוא חיוב על הבית.

והנה לעיל [**אות ה**] נתבארו דברי האחרונים שניתן לברך על הדלקת נר שבת על ידי שליח גוי, כי הברכה היא על **הנר הדלוק** ולא על **מעשה ההדלקה**. ובמצוות שהברכה היא לא על **מעשה המצוה בלבד**, אלא על **דבר המתמשך**, כהדלקת נרות שבת, ניתן להפריד בין הברכה לבין מעשה המצוה, כי הברכה היא גם על ההנאה שנהנה לאחר שכבר הודלק הנר.

ומעתה נראה לומר לפי זה, שגם בהדלקת נרות חנוכה, מכיון שגדר חיוב ההדלקה אינו **מעשה ההדלקה** אלא זהו **חיוב המוטל על הבית**, הרי שגם אם את מעשה ההדלקה עושה **השליח**, אולם מאחר **ובביתו של בעל הבית** דולקים נרות חנוכה, נמצא שהברכה היא על כך שבביתו דולקים הנרות, וכדין המבואר לעיל שבמצוות שהברכה היא לא על **מעשה המצוה בלבד**, אלא על **דבר המתמשך**, ניתן להפריד בין מעשה המצוה לבין הברכה, ורשאי המשלח לברך.

ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח

והדברים מוטעמים ביותר לפי המבואר בדברי המחנה אפרים לענין ברכה על עשיית מעקה על ידי גוי, שבמצוות שקיומן אינו נצרך לדין "שליחות", כעשיית מעקה וטבילת כלים, שהעיקר הוא **המציאות** שהכלי טבול והמעקה בנוי, ואין צורך לדין "שליחות" - רשאי ישראל לברך על עשייתן גם כשנעשו על ידי גוי. ולפי זה נמצא שגם חיוב הדלקת נר חנוכה על ידי שליח אינו נצרך לדין "שליחות", אלא זהו דין **שבבית** יהיו דולקים נרות חנוכה, ושפיר מברך בעל הבית על המציאות שבביתו דולקים נרות חנוכה.

נמצא לפי זה כי לענין ברכה על הדלקת נר חנוכה על ידי שליח אין מחלוקת בין המג"א והמשנה ברורה ובין הבן איש חי, וכולם מסכימים שבדרך כלל אין להפריד בין הברכה והמצוה, והשליח הוא זה שמברך את הברכה. ורק בנר חנוכה, מכיון שאין ההדלקה מדין "**שליחות**" [כבבדיקת חמץ] אלא משום החיוב **על הבית** שיהיו דולקים בו נרות חנוכה - בזה גם אדם אחר [שליח] רשאי לברך, ואין זה משנה אם אחד יברך והשני יעשה את המצוה וידליק בפועל את הנרות, כי **העיקר הוא שיהיה נר חנוכה בבית**. מה שאין כן מצוות אחרות שיש חיוב לאחד, והשני הוא רק "שלוחו", בזה לא ניתן להפריד בין המצוה לברכה.

[ויש להעיר, כי בשו"ת יחוה דעת (סימן נא) דן בשאלה אודות אשה שמדליקה בבית כשהבעל לא נמצא אם היא "**שליחה** להדלקה". ונראה מדבריו שהבין כי אשה המדליקה נרות חנוכה היא "שליחה" של הבעל. אמנם למבואר לעיל נראה שאשה המדליקה נרות חנוכה בבית המשותף לה ולבעלה אין ההדלקה מגדרי השליחות, שהרי חיובם של הבעל והאשה אחד הוא - שיהיה נר חנוכה בביתם].

והנה לעיל [**אות א**] הבאנו את דברי הרב פעלים, שלמד מהדלקת נרות חנוכה על ידי שליח, שגם בעירוב תבשילין שנעשה על ידי שליח, רשאי בעל הבית לברך למרות שהשליח עושה את העירוב. ולפי המבואר נראה כי גם בעירוב תבשילין יש סברא לומר על דרך המתבאר בנר חנוכה, שהשליח עושה עירוב **לא מדין "שליחות"** אלא מדין "**ערבות**", והיינו שכולם נעשים ערבים זה לזה כפי שנאמר בנוסח העירוב המתיר את המלאכות "לנו ולכל אנשי העיר הזאת", וכל אחד יכול בעצם לערב עבור כל איש מישראל, וכעין "שותפות" בין כולם.

ומעתה יש לומר, שעירוב תבשילין דומה להדלקת נר חנוכה בבית, וכשם שבהדלקת נר חנוכה הדלקת השליח אינה מדין "**שליחות**" אלא מדין החיוב על הבית, גם בעירוב, אין האחד מערב ב"**שליחות**" חברו, אלא **עבור** חברו מהיותם שותפים, ושפיר ניתן להפריד בין הברכה למצוה.

* * *

ממוצא הדברים למדנו, כי כאשר חולה שאינו יכול לרדת ממיטתו, מבקש משליח שידליק עבורו נרות חנוכה בביתו, הרי שאין השליח מדליק מדין "שליחות", אלא הוא גורם בהדלקתו שבביתו של החולה דולקים נרות חנוכה, ושפיר מקיים בכך החולה את המצוה, ויכול לברך על כך, כפי שפסק הבן איש חי, וכמבואר לעיל שגם לדעת המג"א והמשנה ברורה יש לפסוק כן.